

Fra den store Smuglertid.

Ved Højskolelærer **Søren Alkærsig** i Vinding.

DET er Tiden 1808—31, som man med Rette kan give ovenstaaende Betegnelse, og til Indledning skal der nu gøres Rede for Grundene dertil.

Det er bekendt, hvilke *ydre* Ulykker Tiden 1807—14 bragte vort Land. De *indre* derimod er knap saa bekendte, thi for det første kommer den Slags Ulykker sjælden med et Slag; dernæst virker de jævnt over længere Tidsrum og vækker derfor ikke saa stor Opmærksomhed som f. Ex. et Landetab, skønt deres Betydning kan være meget større og mere indgribende; og endelig spreder de sig paa mange Omraader, og paa de fleste er det gerne ret vanskeligt at efterspore dem. Følgen af dette er, at det først er *efterhaanden* og vel egentlig først i de senere Aar, at disse Ulykkers virkelige Storhed er gaaet op for os. Her tænkes navnlig paa alle *Pengekrisens Følger*.

Blandt disse Ulykker er *den store Demoralisation* paa næsten alle Statsstyrelsens Omraader en af de betydningsfuldeste. Paa et af disse Omraader, Told- og Konsumtionsvæsenet, blev Demoralisationen dog *særlig* dyb og indgribende, dels fordi det fra gammel Tid var et af de svageste Punkter, og det lille Fremskridt,

som var sket fra Slutningen af det 18. Aarh., kunde saa let tabes igen, og dels fordi de handelspolitiske Forhold i Krigsaarene kom til i høj Grad at begünstige en saadan Tilbagegang.

I Forhold til den ældre Tids merkantile Beskyttelsesprincipper var Toldloven af 1797 overordentlig frisindet — en Videreførelse af det, som Forordningerne af 1788 og 1792 om Kvæghandelen og Toldgrænsen havde antydet, og et godt og værdifuldt Udslag af Tidens Frihedstanker. Men Reaktionen fulgte hurtigt paa dette Omraade som paa andre, men navnlig paa dette; thi vel havde Toldloven ogsaa økonomisk svaret Regning i høj Grad, men det forslog ikke til de stigende finansielle Krav paa Statskassen. Allerede 1802 blev der lagt en $2\frac{3}{4}$ % Skat paa alle baade toldfri og toldpligtige Varer, og 1803 og 1806 blev Tolden og Konsumtionen forhøjet med ialt 25 %. Men det var dog først efter Krigens Udbrud, at de gamle Principper med høje Toldsatser og Ud- og Indførselsforbud i Mængde blev tagne op paa ny — *nu som et Led i den Afspærringspolitik, som Napoleon og dermed Danmark søgte at gennemføre overfor England.*

For Danmarks Vedkommende begynder denne Toldpolitik med en *Forordning af 14. Oktober 1808* om Varers Ind- og Udførsel i Hertugdømmerne. Den spærrede *helt* af for engelske Varer, forbød Ud- og Indførsel af en hel Del andre og lagde høje Toldsatser paa Resten. At disse Bestemmelser blev omgaaede, er en Selvfølge, og da man her i Landet, men navnlig i Hertugdømmerne, tillige paa dette Tidspunkt

havde store Lagere, dels af lovlig indførte, dels af *kaprede* Kolonialvarer, saa blev der i det følgende Aar, med *Tønning* som Midtpunkt, drevet en meget udstrakt Handel og Smughandel, navnlig over Grænsen til Tyskland. Dette vakte Napoleons Mistanke og Vrede, og som Følge af hans Trusler kom den danske Regering i de følgende Aar med en Rigdom af Love, som skulde gøre Afspærringen mere effektiv. I 1810 blev der endog dannet en helt ny Toldlinie i *Sydholsten*, som fuldstændig spærrede Fastlandet for Tilførsel af alle Varer af engelsk og oversøisk Oprindelse, og samme Aar blev den danske Stat, til Lands som til Søs, spærret for de samme Varer. Og da der kort efter maatte lempes noget paa disse Forbud, skete det kun mod uhyre Afgifter, 50—100 % af Varernes Værdi. 23. Maj 1812 blev Baandene atter strammede ved *den store Indførselsforbudslov*, et Modtræk mod Napoleons egenkærlige og hensynsløse Toldpolitik. Noget nyt var det egentlig ikke, da der ikke var mange Varer tilbage at forbyde, men Undersøgelses- og Straffebestemmelserne var blevne meget skærpede.

Alle disse Regler og Love var som skabte til at fremme Smughandelen, ikke mindst fordi Vilkaarligheden og Uretfærdigheden i dem var saa iøjnefaldende. Rent forargerligt var det, naar baade Napoleon og Frederik VI udstedte Fribreve (Licenser) — mod vældige Afgifter naturligvis —, enten gældende for visse Varer eller endog lydende paa et bestemt Navn. En saadan Fremgangsmaade maatte nedbryde den sidste Rest af Respekt for Lovene.

Smugleriet i disse Aar er da ogsaa saa overvældende, at omtrent al Handel, navnlig i Hertugdømmerne, staar og falder dermed. At de kongelige Em-

bedsmænd selv var indviklede deri, er en gammel Historie, men før var det dog Undtagelsen, om den end var hyppig — nu var det Regelen. Og i den Grad var Smugleriet sat i System, at der var Selskaber, som for visse Procenter assurede mod Tabene derved!!

At fortælle Smuglerhistorier fra disse Aar, da omtrent *alt* var i Opløsning, vil da heller ikke have synderlig Interesse udover det romantiske, som disse Historier og Oplevelser ganske vist er rige nok paa. Derimod skulde ovenstaaende Oplysninger om den Tid staa som en forklarende og undskyldende Indledning til de Historier fra de *følgende* Aar, som her skal fremdrages, og som netop bl. a. viser, hvorledes Krigens Demoralisation dengang strakte sig langt ind i Fredens Dage.¹

I.

I Begyndelsen af Aaret 1817 indkom til General-toldkammeret i København en Angivelse fra en privat Betjent Bruhn paa Toldkontoret i Kolding om en Del Misligheder ved Toldstederne i Kolding og Foldingbro. Angiveren var selv i saa høj Grad indviklet i dem, at det sandsynligvis er derfor, at han er bleven betænkelig; og nu, da han skønner, at Legen næppe kan gaa ret meget længere, prøver han at redde sig ved at give baade sig selv og Kammeraterne til Pris. Det var nemlig gammel Praksis, at Angiveren slap for Straf, selv om han var den værste af hele Banden; og hvis han ikke ved de følgende Forhør blev altfor kom-

¹ Den, som vil vide nøjere Besked om disse Forhold, kan finde det i M. Rubins to Bøger: „1807—14“ og „Frederik VI's Tid“.

promitteret, kunde han endda vente sig en Belønning oven i Købet. Og heller ikke denne Gang blev gammel Skik fraveget, idet der blev givet Bruhn Tilsagn om, at han ikke skulde blive arresteret „til Strafs Lidelse“.

Dette forhindrede dog ikke, at man kort efter sikrede sig hans Person for at faa nøjere Oplysninger. Og disse Forklaringer, som Manden under disse Forhør fremkom med, var saa mærkelige og saa gravevende, navnlig for de højere Embedsmænd langs Toldlinien, at man hurtig besluttede sig til at indsætte en Kommission.

Den 14. Marts 1817 blev Kommissionen udnævnt og kom til at bestaa af Amtmand *Treschow*, Overkontrollør *Grothusen* og Told- og Konsumtionsinspektør *Krag*. Man var først færdig over et Aar efter, 7. Maj 1818, og Omkostningerne beløb sig i den Tid til 11697 Rd. N. V. + 3046 Rd. r. S. = c. 18000 Kr.; men Værten paa Postgaarden i Kolding, hvor Kommissionen havde Sæde, tog da ogsaa 8 Rd. N. V. eller c. 8 Kr. pr. Dag for hver af de tre Herrer, eksklusive Vin, for Skriveren nøjedes han derimod med 6 Rd. N. V.¹

Men det var ganske vist ogsaa et stort og besværligt Arbejde, som var paalagt Kommissionen; thi de bedragerske Toldembedsmænd havde for en stor Del brændt de Papirer, som kunde vidne imod dem. Man maatte da søge Sagen oplyst ad andre Veje: ved Afhørelse af en Mængde Vidner, ved nøje Eftersyn af Toldbøgerne, som til Dels var forfalskede, ved at

¹ Rigsdalersedlernes Værdi, som i Sommeren 1813 kun var $\frac{1}{10}$ af deres Paalydende, var efter Freden steget betydeligt, saa den i 1817 var omkring $\frac{1}{2}$. N. V. Navneværdi, R. S. Rede Sølv.

gennemgaa bevarede Told- og Konsumtionssedler, Købmændenes Regnskabsbøger o. s. v.

En Hjælp var det dog, at Tolderen og Kontrolløren i Foldingbro, som straks blev arresterede, viste sig meget villige til at vedgaa og gøre Rede for de Uregelmæssigheder, som de i god indbyrdes Forstaaelse havde begaaet. Disse gik tilbage til Begyndelsen af Aaret 1814 og bestod deri, at de

- „1. have eftergivet de med Heste og Kvæg handlende Personer snart $\frac{1}{3}$, snart derover af Tolden,
2. at de have oppebaaret Ducører af de Handlende i den Anledning,
3. at de have tilført paa løse Papirer, hvad der burde været indført i Toldbogen, hvori Tilførselen først skete, naar Vedkommende havde berigtiget deres Told, og Eftergivelsen, saavel som hvad anklagede beholdt for dem selv, var fradraget,
4. at de have raderet og forandret i nævnte Toldbog samt deri anført Køer, hvor der burde staa Heste, og Svin, hvor der burde staa Køer,
5. at de have for Aaret 1816 oppebaaret og til egen Fordel forbrugt en betydelig Del af den Told, som retteligen af dem burde have været indsendt til Toldkassen,
6. at de have til egen Fordel i Aarene 1814—15—16 underslaaet en stor Del af Tolden ved at tegue urigtige Repasseringer paa Toldstederne.“

Det sidste Punkt er saaledes at forstaa, at de anklagede selv har beholdt Tolden, og for at dække sig har de angivet i Toldbøgerne, at Kvæget er ført tilbage. For Kvæg, som blev udført *til Marked*, kunde Tolden nemlig krediteres i 4 Uger, og for Kvæg, som indførtes til *Græsning paa Marsken*, kunde den kredi-

teres i 6 Maaneder. Hvis Kvæget vendte tilbage før de angivne Tider, betaltes der intet.

De Summer, som de to Mænd paa disse forskellige Maader havde besveget Toldkassen for, blev opgjort til ialt 23,141 Rd. r. S.

Dette var dog ikke alt, thi mange af de Prangere, som havde udført Kreaturer i den omtalte Tid, havde, som før antydnet, ogsaa haft Fordel af Besvigelserne. Det tog et helt Aar, før man fik fat i disse Folk, 55 ialt, fik dem afhørt og opgjort, hvor meget hver især skulde erstatte Toldkassen. Men imidlertid gik det, som i Smuglerisagen fra 1729,¹ at man efterhaanden kom under Vejr med, at mange flere var indviklede i Bedragerierne, end man fra først af havde tænkt sig.

Det synes at være *den vilkaarlige Toldnedsættelse*, især paa Kvæg, som er nævnt i første Anklagepunkt mod de to Foldingbrotoldere, der er bleven skæbnesvanger. Og ganske vist var Tolden, som Kommissionen ogsaa indrømmer, meget høj. Det var gaaet med disse Toldsatser, som med alle andre, at de i Frihandelsperioden i Slutningen af 18. Aarh. var sat ned til en nogenlunde rimelig Størrelse, 5—10 $\frac{1}{100}$ af Dyrenes Værdi; men de var efterhaanden under Krigen blevne ganske urimelige og var i den her omhandlede Periode 20—30 $\frac{1}{100}$, saa at en fuldtud lovlig Handel næsten var umuliggjort, og den lovlige Udførsel gik da ogsaa ned til mindre end det halve af, hvad den havde været før Krigen. Tolden blev vel nedsat baade 1814 og 1816, men den var selv efter den sidste Nedsættelse 15—20 $\frac{1}{100}$.

Følgen var den samme som altid: Et stærkt og velorganiseret Smugleri, som Toldvæsenet stod mag-

¹ Se „Fra Ribe Amt“ 1905.

tesløst over for. De i Forvejen usle Indtægter blev derved yderligere forringede, og det er nok rimeligt, at dette, som de anklagede paastaar, er den *første* Aarsag til, at man efter eget Tykke har nedsat Tolden. Det synes først at være sket i Foldingbro, og da der først var begyndt, saa var det ikke let at standse; thi da man paa de to andre Toldsteder mærkede, at Trafikken gik til Foldingbro, saa greb man der til samme Udvej, uden at man forøvrigt har været vidende om hinandens Bedragerier! Det blev til en regulær Konkurrence, som naturligvis tilsidst maatte ende med et Krach! Man kan kun undres over, at det kunde gaa godt i over 3 Aar.

Det var dog, som sagt, først efter et helt Aars Forløb, at Kommissionen blev ret klar over det. Først 18. Marts 1818 blev Told- og Konsumtionsinspektøren i Ribe og Kontrolløren i Gredstedbro arresterede for omtrent de samme Forbrydelser. Dog havde de tillige hver for sig skaffet sig en særlig Indtægt, den første ved at tilstaa Byens Handlende forskellige Fordele, den anden ved at skrive falske Toldsedler mod en stor Godtgørelse. Ogsaa her er derfor en Mængde andre Personer indviklede i Bedragerierne, men det lykkes kun daarligt at faa disse oplyst, og navnlig kan man ingen Vegne komme med de Ribe Købmænd; de var jo ogsaa fremfor alle fra gammel Tid vel kendte med den Slags Sager og vidste nok, hvordan de skulde gribes an, for at man ikke senere skulde brænde sig. Resultatet blev da i denne Sag noget magert, idet kun 19 Personer kunde idømmes Erstatninger.

Og i Kolding stod det ikke stort bedre til. Ogsaa her har to overordnede Toldembedsmænd paa egen Haand tilstaaet store Toldnedsættelser, men med den

væsentlige Forskel, at de *ikke* har gjort sig nogen Fordel deraf. Nedsættelserne er kun foretagne med den Hensigt at konkurrerè med de andre to Toldsteder, diage Trafikken til Kolding, og *kun* forsaavidt som dette medførte noget større Indtægter for Embedsmændene, kan der være Tale om tilsigtet personlig Fordel. — Saa meget bedre har imidlertid et Par underordnede Betjente, Angiveren og en Privatfuldmægtig, vidst at mele deres Kage. Her er tillige Tale om Forbrydelser af en *grovere* Slags, idet de mange Gange har lavet falske Toldsedler — og naturligvis puttet Tolden i deres egen Lomme — *ved at efterskrive Told-Konsumtionsinspektørens Nævn*; endvidere har de forfalsket baade Kladder og Hovedbøger m. m. Ogsaa i Ribe er en underordnet Embedsmand indviklet i Sagen, idet han har tilvendt sig 40 Rd. ved at forfalske Konsumtionsbogen, men ellers har Betjentene holdt sig udenfor disse Forseelser, og Kommissionen fremhæver udtrykkelig, at slet ingen af Patrouillebetjentene var indviklet deri.

Dommen for disse Bedrifter (af 7. Maj 1818) kunde selvfølgelig ikke blive mild. De to Foldingbromænd blev idømte Tugthus paa Livstid, Kontrolløren i Gredstedbro 12 Aars Tugthus, Inspektøren i Ribe 8 Aars Tugthus. De to højere Embedsmænd i Kolding slap med Embedsfortabelse; derimod blev Dommen for Fuldmægtigen og Angiveren meget haard, idet de skulde „have Ære, Haand og Boeslod forbrudt“. Konsumtionsbetjenten i Ribe fik 2 Aars Tugthus, og en Bonde i Vilslev, som havde været vidende om hans Bedrageri og har haft Fordel deraf, fik 6 Maaneders Tugthus. Alle de dømte skal selvfølgelig desuden er-

statte deres Bedragerier og betale en vis Del af Sagens Omkostninger.

Men det gaar jo ikke saa haardt til, som Præsten præker, navnlig gjorde det det ikke dengang. Man maa næsten formode, at disse Kommissioner altid dømte saa haardt som paa nogen Maade muligt, for at Kongen kunde faa Lejlighed til bagefter at lade sin Naades Sol skinne; men navnlig skinnede den over de fornemme Forbrydere og jo højere paa Straa de var, saa Misforholdet mellem Kommissionsdommen og den endelige Afgørelse kan i slige Tilfælde blive meget stor og nærmest latterlig. Og dertil kom saa endda som oftest senere Benaadninger, naar Afsoningen af Straffen var begyndt. Man maa vel ikke underkende en saadan Metodes Hensigtsmæssighed — den bruges jo ogsaa endnu — men dengang blev den dog ofte brugt til en saadan Yderlighed, at det nærmest blev at fare op som en Løve og falde ned som et Lam.

Ogsaa denne Gang var Benaadningerne meget store, men de maa vistnok ogsaa siges at være bedre begrundede end sædvanlig. Navnlig er der en Ting, som aldrig maa tabes af Syne, naar man vil bedømme hin Tids skrøbelige Embedsstand retfærdigt, og det er *de fortvølede Pengeforhold*. Naar man ved Udbetaling af Lønninger bestandig i Hovedsagen fastholdt den Fiktion, at Sedlerne havde Værdi efter deres Paa-lydende, og Embedsmændene saaledes saa deres Løn nedsat til det halve og til Tider til langt mindre, saa *skulde* det gaa galt. De „Dyrtidstillæg“, som man greb til for at bøde derpaa, forslog slet ikke. Og det gør da ogsaa godt at se, at de Undskyldninger for de dømte, som Kommissionen har at anføre i sin Ind-

stilling til Kongen, begynder med en aaben Erkendelse af disse Ting:

„De (tiltalte) have næsten alle levet under særdeles knappe Kaar, da en Del af deres Embedsløn var bestemt i Rigsbankpenge N. V., medens næsten deres samtlige Udgifter maatte udredes i slesvig-holstensk Kurant (meget nær rede Sølv). Det er (tillige) ikke usandsynligt, at Vanskeligheden i paa den vidtudstrakte Toldlinie at forhindre Toldbesvigelse i Forbindelse med den vel højt ansatte Told har givet den første Anledning til den Moderation, som paa hele Linien har været tilstaaet, for derved at drage flere Fortoldninger til Toldstederne og saaledes forøge de lovlige Indkomster. Men var et saadant Moderationssystem først organiseret, da kunde den enkelte ikke træde tilbage uden at bortjage alle Fortoldninger, og altsaa berøve sig en Del lovlige Indkomster. Og da Straffene ogsaa er større, end de skyldige fra først af havde tænkt, den kunde blive, og da for Mennesker i overordnede Embedsklasser en saa vanærende Straf som Arbejde i et Tvangshus i og for sig synes afskrækkende, saa maa der ogsaa dertil tages Hensyn.“

Som Undskyldning for de enkelte anføres bl. a.:

1. De to Foldingbrotoldere har lige fra først af aabent bekendt deres Brøde, hvorved Undersøgelsen er bleven meget lettere. Men at lade dem slippe med Fæstningsarrest i Stedet for Tugthusstraf, som de har ansøgt om, kan man dog heller ikke tilraade — man foreslaar derimod Tugthusstraffen nedsat til 3 og 2 Aar.
2. Kontrolløren i Gredstedbro har i Aarene 1814—15 maattet bruge mere til Heste, Lønning og Toldkarle o. s. v., end han selv havde at leve af, —

atter paa Grund af Papirpengenes ringe Kurs. Hans Straf foreslaas derfor nedsat til $1\frac{1}{2}$ Aars Tugthus.

3. Toldinspektøren i Ribe menes at være ført paa Glatis af ovennævnte og faar derfor sin Straf nedsat til 1 Aars Tugthus.
4. Da de to Koldingtoldere kun uegentlig kan siges at have omgaaet Loven for egen Fordels Skyld, foreslaas deres Straf nedsat til 1 Aars Suspension.
5. Konsumtionsbetjenten i Ribe slipper med 2×5 Dages Vand og Brød, og Bonden fra Vilslev bliver fri med den ustandne Arrest.
6. Fuldmægtigen (i Kolding) faar sin strænge Straf nedsat til Tugthus paa Kongens Naade, og hans Kammerat, Angiveren, slipper for Straf i sin Egenkab af Angiver.

Desuden skal, som forhen, alle de dømte erstatte deres Besvigelser og deltage paa en nøjere fastsat Maade i Sagens Omkostninger.

Kongens Svar af 13. Juni 1818 forhøjede dog Straffen noget, idet

1. skal sættes i Tugthuset paa Kongens Naade,
2. faar 1 Aars Tugthus,
3. 8 Maaneders Tugthus.
4. slipper derimod med en Mulkt paa 200 Rd. r. S.,
5. henholdsvis 6×5 og 2×5 Dages Vand og Brød,
6. Fuldmægtigen skal i Tugthuset paa Livstid. Angiveren fri for Straf.

Senere søgte Kongen — som det vistnok altid var Tilfældet — at lempe lidt paa den haarde Skæbne, navnlig med Hensyn til de dømtes Familie. Da Kontrol-

lørens Kone i Gredstedbro var meget fattig og ude af Stand til at ernære sig og Børnene, mens Manden var borte, blev paa hendes Ansøgning derom tilstaaet hende en Understøttelse. Og de to Tolderkoner i Foldingbro faar Lov til, den ene at udtage for 800 Rd. r. S., den anden for 500 Rd. r. S. af de ellers beslaglagte Møbler! Heller ikke Tugthusstraffene blev synderlig alvorlige. Foldingbrotolderne, der altsaa var indsatte paa Kongens Naade, sad kun et Aars Tid, og da den ene af dem døde, tilstod man Enken 50 Rd. om Aaret for hvert af Børnene, 2 Sønner og en Datter, indtil de første er 23 Aar og Datteren 18 Aar. Fuldmægtigen i Kolding, som var dømt paa Livstid, slap vistnok ud efter knap to Aars Forløb. Og i 1820 fik alle de dømte endvidere Kommissionsudgifterne eftergivet og deres beslaglagte Gods udleveret til fri Raadighed, mod at de stiller Kavtion for Bøderne og den forsvegne Told, — ialt 70,000 Rd. r. S.

Angaaende de Prangere og andre, som har delta- get i Bedragerierne, blev „Justitiens Ret forbeholdt“, og 16. Marts 1819 blev der nedsat en særlig Kom- mission, bestaaende af Borgmesteren i Fredericia og Toldkassereren i Vejle, til at dømme i disse Sager. Ialt bliver 65 Personer anklagede, deraf har én „ikke været at finde“, 4 faar Lov til at sværge sig fri, „om de trøster sig dertil“, og de øvrige dømmes til at be- tale den forsvegne Told + det dobbelte i Bøder + Skriverpenge, ialt godt 65,000 Rd. r. S. og altsaa over 1000 Rd. til hver gennemsnitlig, men mange maa be- tale 4—5000 Rd. Dette var i hine Tider en hel For- mue, og det er heller ikke sandsynligt, at de haardst dømte har kunnet betale. Og da der sikkert heller ikke har været Tale om at eftergive dem noget, saa

var der kun den Vej tilbage: at bøde med Kroppen. Men om dette har intet været at finde. De dømte er næsten alle fra Egnen Nord og Syd for Grænsen, men dog især, som for 100 Aar siden, fra Egnen omkring Ribe.

II.

Ovenstaaende Sag maa, som før sagt, i det væsentlige ses som et Udslag af den Demoralisation, som var en Følge af Krigen og Statsbankerotten. I de følgende Sager, som synes at vise, at Tilstanden *ude i Befolkningen* i alt Fald ikke var bedre end i Embedskredsene, er disse Tings Indflydelse vel ikke udelukket, men det er dog langt mere den fra Fædrene nedarvede Skik og Brug, der følges.

Den fornemste Aarsag til disse og mange lignende Sager er dog noget andet, nemlig at *Udførselstolden paa Kvæg blev hævet for bestandig 12. Januar 1827*, thi dette blev ikke blot af Befolkningen, men ogsaa af mange Toldembedsmænd, forstaaet saaledes, at *al* Kontrol udenfor den egentlige Grænse nu var hævet. — Det var jo af Hensyn til *Kvægtolden*, at den urimelige Toldgrænse fra først af var bleven til, det var bestandig denne Indtægt, man havde for Øje i alle Love og Foranstaltninger til Smugleriets Bekæmpelse, og det er lige saa sikkert *Kvægsmugleri*, der omhandles i alle herhen hørende større Retssager lige til 1820 — ikke blot var Kvæget til den Tid den vigtigste *Ud-smuglingsvare*, men der var heller ikke nogen *Ind-smuglingsvare*, som kunde staa ved Siden af, omend Manufakturvarer, Kaffe, Tobak, Sukker og Brændevin siden Krigen i saa Henseende betød meget mere end

før, navnlig da Kvægtolden siden 1814 stadig gik nedad. — Den til Kvægtolden hørende *Kontrol* var da ogsaa den væsentligste, og den var i Tidens Løb gaaet ind i Folkets Bevidsthed som den *eneste*. Den gjaldt ikke blot for selve Grænsen, men strakte sig overalt en Mil Nord for, og i visse Egne tillige en Mil Syd for og var med sine Regler om Brænding, Optælling o. s. v. til ulidelig Plage og en Kilde til Rivninger mellem Befolkningen og Embedsmændene; thi Kontrollen var, navnlig siden 1740, bleven saa vidtløftig, at ikke engang de sidste vidste Rede paa alle Enkeltheder, og det hændte, at Folk forbrød sig mod Lovene, som havde den ærligste Vilje til at undgaa det.¹

Det var derfor en uhyre Lettelse, da denne Kontrol nu blev hævet. Men netop fordi den havde spillet saa stor en Rolle, er det forstaaeligt, at Befolkningen og, som antydet, ogsaa mange Embedsmænd, nu mente, at *al* Kontrol udenfor den egentlige Grænse var hævet. I en Forestilling til Toldkamret fra Amtmændene i Ribe og Haderslev bliver dette anført som den fornemste Grund til, at Folk nu bedre end før tør vove at smugle, og til, at de professionelle Smuglere ogsaa lettere kan faa Hjælp end før.

Noget kan det ogsaa have bidraget til at vildlede Folk, at *Syd* for Grænsen blev Kontrol-distriktet selvfølgelig helt nedlagt, thi her var det *alene* blevet til for Kvægsmugleriets Skyld, men *Nord* for Grænsen bestod det i alt Fald fremdeles og kunde ogsaa nok være nødvendigt, om det ringe Antal Betjente skulde holde nogenlunde Opsigt med de toldpligtige Varer.

¹ Om dette kan søges nøjere Oplysninger i Forf.s Artikel i „Samlinger til jydsk Historie og Topografi“ 3. Række IV, S. 97 fg.

Det var da ikke blot, som Smuglerne en Tid synes at have troet, ved selve Grænsen, at Varerne kunde tages, men lige til den gamle Milegrænse af 1727, og der inden for kunde der ved Politiets Hjælp søges efter Varer alle Vegne, og uden Politi, hvis Smuglerne var forfulgte „paa frisk Fod“. Stempelpligtige Varer var end ikke fri udenfor Milegrænsen, men kunde eftersøges i hele Landet.

Her var da, som for 100 Aar siden, særlige Betingelser til Stede for Sammenstød, og saa kom de ogsaa, indtil Folk af bitter Erfaring lærte, hvad der var Lov, og at den ikke længere lod sig trodse. Det synes at være den store Katastrofe i Slutningen af Aaret 1831, som har givet Befolkningen denne Lære, men Fortællingen derom skal gemmes til en senere Artikel. Her skulde først drages et Par andre Sager fra denne *Smugleriets Glansperiode* frem.

Af Grunde, som vil fremgaa af det følgende, var det navnlig de ovennævnte *stempelpligtige Varer*, som der var Tale om at smugle. *Stemplingen* var et gammelt Kontrolmiddel, som i det mindste gaar tilbage til 1681, og blev benyttet snart til visse Grupper af *indenlandske* Varer, snart til andre, dog især til Manufakturvarer, men i hvert Fald altid til Varer, hvis Indførsel enten var *forbudt* eller som kun maatte indføres mod en meget *høj Told* — i sidste Fald skulde selvfølgelig ogsaa de *indførte* Varer stemples. Med Toldloven af 1797 var *Stemplingen*, som voldte et stort Bryderi og megen Tidsspilde, bleven afskaffet, men da de store Forbudslove nogle Aar senere kom, navnlig den af 23. Maj 1812, ansaa man det for nødvendigt atter at indføre *Stemplingen*, og denne Reaktion blev man desværre ikke fri for før en lang Aar-

række senere. Thi vel vendte man efter Freden atter, i alt Fald teoretisk, tilbage til Loven af 1797, men med saa mange Undtagelser, at Kontrollen næsten var lige saa slem som i Enevældens merkantile Glansperiode. Stemplingen var en af disse Undtagelser og en af de værste.

Det var en Forordning af 2. April 1814, som bestemte, hvilke Varer, der skulde anses for stempelpligtige: a) „Klæde og alle Tøjer eller Alenvarer, som er vævede af Uld, trykte Sirtser og Cattuner samt alle farvede eller brogede Tøjer og Alenvarer, som er vævede af Bomuld; Olmerdug og Bommesier; saa og vævede Strømper af Bomuld. b) Fremmede raa og raffinerede Sukkere fra Evropa, fremmede Spillekort og Porcelain“. De under a) nævnte Varer, som alt-saa omfatter saa godt som alle Manufakturvarer, kunde indføres til København for en meget høj Told, 30—40—50 „ af Værdien, *men ikke andre Steder i Landet*, og de under b) nævnte Varer maatte slet ikke indføres. Naar hertil føjes Varer som *Kaffe, Tobak* og *Brændevin*, der ligeledes var fortoldede med 30—50 „, men ikke stempelpligtige, saa er de Varer nævnte, som især maatte blive Genstand for Smugleriet. — Hensigten med disse høje Toldsatser var dels at faa Penge i Kassen og dels at beskytte Fabrikanterne, men man maatte her gøre den samme Erfaring som paa det politiske og religiøse Omraade: Den Tid var forbi, da man kunde gennemføre Enevældens Tvangsprincipper, — enten man vilde eller ej, saa maatte man lidt efter lidt løsne Baandene, indtil de blev taalelige. Men desværre skulde der, inden det skete, voldes megen Fortræd og slaas mangt et Saar, som aldrig kunde læges. Det er derom, der nu skal fortælles.

I den følgende Sag er navnlig Aktors Indlæg saa kuriøst, at det fortjener at anføres i sin Helhed, men for Klarheds Skyld maa der først gives en lille Oversigt.

Om Morgenen den 7. April 1827 anholdt to Toldkarle fra Foldingbro en Vogn med Kolonialvarer tæt ved Lundtofte i Føvling Sogn. Paa Vejen tilbage til Foldingbro kom man gennem Stenderup, og da Kusken her erklærede, at hans Heste var trætte og han derfor ikke kunde køre længere, fik man lejet en anden Vogn. Men inden Varerne var omlæssede og Manden færdig til at køre, kom Byens Oldermann og forbød ham det, da han stod først for Tur til Kongeægt. Samtidig samledes Byens Folk om Vognen, som det synes ligefrem *efter Ombud*, og om det end ikke fra først af just har været *planlagt*, at Varerne skulde erobres tilbage, saa blev det dog hurtigt Resultatet, idet det nemlig kom til et Sammenstød med Toldkarlene, maaske ved en noget udfordrende Optræden fra deres Side. Under Slagsmaalet forsvandt Varerne og kom heller ikke mere til Stede, og Toldkarlene maatte vende hjem uden at have faaet andet ud af Eventyret end en Del tørre Klø. Men for de Stenderup Bønder og flere fulgte der det efter, som værre var. Vi skal begynde med det Indlæg, som Aktor har givet i den Retssag, som fulgte paa, og som varede over et Aar.

„Det var den 7. April forrige Aar, at de ved Foldingbro Toldsted ansatte edsvorne Betjente, Niels Sørensen og Thøger Pedersen, vare udsendte af deres Foresatte for at røgte Toldvæsenets Tjeneste, og det var ved denne samme Lejlighed, at det famøse Opløb fandt Sted i Stenderup, hvorved man lod Ondskab

og Hævnlyst gribe saa vidt om sig, at et helt Komplot eller en general Sammenrottelse af Byens og Omegnens Beboere bestræbte sig for med Rode at rydde foran nævnte Toldkarle af Vejen!

I Nærheden af Lundtofte anholdt nysnævnte Betjente en Del Varer, der vare smuglede over Kongeaaen. De tilhørte N. J. af Vejrup og bleve transporterede af tiltalte N. R. af Griisbæk. Ejeren og Kusken vare nærværende ved Anholdelsen. Disse bleve anmodede om at transportere Varerne til Foldingbro Toldsted, men der foregaves, at Hestene vare trætte. Man forhørte nu i Lundtofte om en Vogn, men der var ingen at faa, hvorpaa det gik videre til Stenderup. Her forhørte man sig nu ogsaa om en Vogn, og en Nis Lauridsen lod sig leje til at transportere Varerne til Foldingbro. Som man nu havde faaet Varerne om-læssede og Vognen forspændt, kom Byens respektive Oldermænd, tiltalte E. A., og naturligvis ikke for ingenting! Han forbød straks Nis Lauridsen at køre under det Paaskud, at der var indløbet Tilsigelse til Hestes Afgivelse til Vognægt, saasom N. L. stod først for Tur at afgive Kongeægt. Nis Lauridsen, som sikkert nok kendte Krudtet, lod sig bevæge og nægtede at bortkøre Varerne uagtet Opfordring efter den skete Akkord. Straks er hundrede og ét ude! En Sammenrottelse, Stimlen og Mængde af Mennesker er øjeblikkelig til Stede, og nu regner der paa Mordervis Hug og Slag ned paa Kongens udsendte Betjente. Mange af Mængden stimler sig om hver af Toldkarlene, og disse berøves deres medhavende Værge og kastes til Jorden, hvor de, med Ansigtet i Snavset og 3—4 Mennesker oven paa sig, tildeles Prygl baade af Hænder og Stokke, saa at de med al Nød, hver for sig,

uden Varer og Vaaben endelig kom hjem for at pleje Sengen en Tid.

Det vil af Forhøret erfares, at en ubegribelig Mængde Mennesker har været til Stede ved hint mærkværdige Optrin, hvor Prygl og Slag, Skrigen og Raaben, Allarm og Støj og Kvalm var Værkets Hjul!

Der er nogen Taage over den egentlige Sammenhæng, hvorledes hin tumultuariske Forsamling egentlig blev stiftet eller opstod. Imidlertid leverer Sagens Omstændigheder, gennemgaaede fra en Ende af, ingen Tvivl om, at Tumulten og Overfaldet var planmæssigt og efter fælles Overenskomst! af de tiltalte. Den ærede Ret lægger særdeles Mærke til, at paa Vejen til Lundtofte, umiddelbart efter Anholdelsen, kom tiltalte M. B., med samt sin Vognkæp under Armen, løbende efter Vognen, taleder derpaa sagte og hemmelig med Varernes Ejermand, samt forføjede sig, saa snart de naaede Stenderup, fra Sted til andet.

Hvortil denne forborgne Tjenstvilligheds Hensigt? Byens Folk fik øjeblikkelig at vide, at Toldkarlene var i Byen med anholdt Gods. Mænd, Karle, Kvinder og gamle Kællinger forlod straks Madfadet og mødte paa Valpladsen. M. J. af Lundtofte forlod sogar sin Plov og drev til en anden By. Byens Oldermænd forbyder Nis Lauridsen at køre, fordi han stod for Tur til Ægt, hvis Afgivelse dog ej var bestemt, og uagtet det i ethvert Tilfælde blev Nis Lauridsens og ikke Oldermændens Sag at besørge sin Ægt forrettet. (!) Alt dette røber udisputerlig og kan ej vidne om andet end Overlæg og Overenskomst til at frarane Kongens Tjenestefolk de omhandlede Varer og at afprygge Toldbetjentene. Og er der endnu herom nogen Uvished tilbage, saa hæves denne aldeles ved at gennemlæse

alle de afhørte Deponenters afgivne besynderlige og unaturlige Forklaringer.

Byens Folk kendte ikke hinanden ved Dagens Lys, uagtet de stod saa godt som stødte op ved Siden af og begloede hinanden lige i Øjnene. Se blandt andet den afhørte over 60-aarige Mamas Deposition, der endog er beediget, hun stod tæt hos, hun gik tæt forbi, for mulig at fryde sig ved Synet! da Niels Sørensen laa under 3—4 mandstærke Karle. Hun saa den overfaldtes (sic!) Hoved, og dog vil dette næsten udlevede Menneske ikke kunne kende en eneste af tilstedeværende!

Og af samme Kaliber er næsten alle Deponenters Forklaringer. Ej at tale om de tiltaltes haardnakkede og løgnagtige Forklaringer til Sandhedens absolute Undertrykkelse. Og er det nu saaledes, som jeg haaber, klart, at Sammenrottelsen og Overfaldet var en Følge af en lagt Plan eller fælles Overenskomst, da bliver det atter lige vist, at Forbrydelsen bliver desto større og strafværdigere! “

Dette baade fra Formens og fra Indholdets Side lige tarvelige Indlæg er kun medtaget her, fordi det er saa kuriøst og tillige ret oplysende. En Del nye Oplysninger faar man dog af Redegørelsen, som gaar forud for Dommen, navnlig angaaende selve Slagsmaalet.

„Ejeren af Varerne har under Forhørerne tilstaaet, at de virkelig var smuglede over Aaen ved *Aabølling* By, og efter hans Angivelse bestod de i 2 Matter Tobak, 1 $\frac{1}{2}$ Anker Brændevin, $\frac{1}{2}$ Kasse brunt Sukker, 2 Lispund Kaffebønner samt 1 Lispund Hør“. Hvor disse Varer tilsidst blev af, har man ikke kunnet faa oplyst; ganske vist kommer det tilsidst frem under Forhørene, at Kusken N. R., Grisbæk, $\frac{1}{2}$ Time efter

Slagsmaalets Ophør kørte Vesten ud af Byen med, men Ejeren nægter bestemt at have modtaget dem, og videre har man ikke kunnet komme. N. R. har forøvrigt hentet Varerne nede i Flensborg og *kørt* over Aaen med dem. Angaaende Paastanden om, at man havde en Ægttur at gøre, og at det var Nis Lauridsens Tur, fremlægges der fra Amtstuen en Attest for, at det første er sandt, men „hvorvidt just Nis Lauridsen stod for Tur, er imod Opsynsmandens Benægtelse (!) vanskeligt at oplyse, da han alene kender den Tur, som bør følges ved Ægtafgivelse“.

Af selve Slagsmaalet gives der ikke nogen egentlig sammenhængende Skildring. Det løber ud i saa mange indviklede Enkeltheder, at det er vanskeligt at faa Rede paa, men saavidt man kan skønne, er det gaaget saaledes til:

Da Nis Lauridsen paa Oldermændens („Opsynsmandens“) Opfordring vilde til at spænde fra igen og havde taget det ene Haummelreb af, gjorde Toldkarl Niels Sørensen Forsøg paa at sætte det paa igen, og da de omkringstaaende søgte at hindre ham deri — vel at mærke *ikke direkte*, thi det vidste man godt kunde blive en farlig Sag, men ved at gøre Hestene urolige —, slog han omkring sig med sin Stok og traf en Gaardmand P. N. fra Stenderup. Nu synes Vreden at være løben af med denne, og ved Broderen Jens's Hjælp kastede han Niels Sørensen omkuld; en tredie Mand var saa tjenstvillig at holde dennes Hoved nede med Ansigtet mod Jorden. saa han *ikke kunde se*, hvem der gav ham de Prygl, som han nu fik, og derfor har der heller ikke kunnet oplyses noget om dette Punkt. Uheldigvis lod Jens sig ikke nøje med det. Han har vel ment, at Niels Sørensen kunde have

godt af endnu en lille Opmuntring, da han var kommen paa Benene; nok er det, han gav ham et Rap over Armen med en Stok, og da Toldkarlen nu opgav det og flygtede ud af Byen, fulgte Jens ham paa Vej, gav ham flere mindre pæne Tilnavne og bød ham pakke sig ud af Byen; og dermed er Niels Sørensen ude af Sagaen. Men for Jens blev denne sidste Episode, som han tilsidst maatte vedgaa, en meget alvorlig Historie.

Mens dette foregik inde i Nis Lauridsens Gaard, hvor den anholdte Vogn med Varerne stod forspændt, var den anden Toldkarl, Thøger Pedersen, kommen i Klammeri med Folk uden for Porten, da han gjorde Forsøg paa at komme ind og hjælpe Kammeraten. Man havde sine meget gode Grunde til at hindre ham i dette, og det var jo ogsaa den letteste Sag af Verden at gøre det uden direkte Vold, naar blot man bar sig fornuftigt ad, — man kunde jo sagtens besætte Porten saa tæt, at han hverken kunde komme frem eller faa noget at se af, hvad der foregik, og blev han paatrængende, saa kunde man jo „tilfældig“ skubbe til ham. Uheldigvis synes Thøger Pedersen at have været en noget ilter Natur og ikke at have forstaaet, hvilket uhyre Maal af Taalmod en Toldkarl maatte være i Besiddelse af. I hvert Fald prøvede han at skaffe sig Adgang til Gaarden med Vaabenmagt, og nu først gik det rigtig galt. Fire af de tilstedeværende kastede ham omkuld, knubsede ham og tog baade Pistol, som han havde truet at skyde med, og Stok fra ham. Dermed lod man ham løbe, men da Porten nu var bleven ryddelig og Kammeraten var løbet bort, gjorde han endnu, forøvrigt til Ære for sig, et Forsøg paa at tage sig af de anholdte Varer. Dette vilde

man selvfølgelig ikke nu finde sig i, og inde i Nis Lauridsens Gaard fik han den værste Medfart, idet han blev kastet omkuld paa Møddingen, og mens hans Ansigt blev holdt mod Jorden, fik han flere drøje Knubs og Slag baade af Stokke og Næver, navnlig af tre Mænd, P. H., M. J. og N. P. Disse Navne kommer frem derved, at P. H. under Forhørene ikke viste sig saa standhaftig som ønskeligt. Til Oplysning om, hvor slemme Knubsene har været, findes følgende Attest fra Stiftsfysikus Randrup:

„Aar 1827, 10. April, besøgte jeg Grænsetoldbejntene Thøger Pedersen og Niels Sørensen, begge af Foldingbro, der foregave Lørdag den 7. April at være overfaldne og mishandlede, idet de udførte deres Embedsforretninger, for efter Ribe Amts Ordre at give Attest om deres Tilstand, og fandtes da:

Thøger Pedersen at ligge i Sengen, klagende over Smerter i Hovedet og over Lænderne. Ved at besigtige ham fandtes:

1. Adskillige Hudløsheder paa den højre Kind og ned ad Halsen paa samme Side, der syntes at være reven med Negle,
2. En Svulst paa den behaarede Del af den venstre Side af Baghovedet, hen mod Øret,
3. Decolorerede Striber bag paa det tykke af venstre Laar,
4. En Hudløshed paa den midterste Finger af venstre Haand.

Ligeledes fandtes:

Niels Sørensen at ligge i Sengen og klage over Trykning for Brystet. Ved at besigtige ham fandtes:

1. Adskillige Hudløsheder paa den højre Kind og bag paa Halsen samt i Nakken;

2. Paa den højre Albue fandtes en Plet af omtrent en Tomme i Omkreds med underløbet Blod.

Alle disse Tilfælde vare hos begge de nævnte Personer Følger af udvortes Vold, Stød eller Slag, hvilket herved bevidnes under Embeds Ed.“

Dette ser jo ikke synderlig dødeligt ud, men efter Loven var det ogsaa lige meget med *Graden*; Sagen var, at *der var brugt Vold*.

Forøvrigt er det morsomt og interessant at lægge Mærke til Bøndernes Optræden under Slagsmaalet, — deres seje, *passive* Fremgangsmaade, hvad enten det gælder om at hindre Niels Sørensen i at sætte et Hammelreb paa, eller det gælder at holde de to Karle fra hinanden. Men det viser jo ogsaa, ligesom deres Bestræbelse for, at Betjentene ikke ser Angriberne, at de har vidst, at der var en Del at vove, selv om de ikke havde tænkt sig, at Straffen skulde blive saa alvorlig, som den blev. Det er derfor ogsaa først efterhaanden og ved Betjentenes Anvendelse af deres Vaaben, at man lader sig drive til at gaa angrebsvis til Værks.

Og hvis man kan tro Kontrollør Petersen i Foldingbro, Betjentenes Foresatte, saa var Stenderupperne ogsaa gammelvante med den Slags Affærer. Han gav i et Brev til Herredsfogden af 18. Maj 1827 følgende Indlæg i Sagen:

„Eftersom jeg af 3 Aars Erfaring kender Stenderupperne, er det vanskeligt at navngive nogen, som man kunde haabe vilde afgive et sanddru Udsagn, og da de hænger sammen som Burrer, er det næsten umuligt at faa at vide, hvem der var til Stede ved Overfaldet. Imidlertid unnlader jeg ikke at meddele Deres Velbyrdighed, hvad jeg har kunnet faa at vide.“

Derefter følger en Del Angivelser, som P. selv synes at have hentet i Stenderup.

Denne Dom kan vistnok, navnlig fra en Tolders Standpunkt, indeholde noget rigtigt. Der er bare at føje til, at det samme med lige saa god Ret kunde skrives om enhver anden Landsby ude i disse Egne i hin Tid. Og desuden er højst Halvdelen af de dømte fra Stenderup.

Men der er noget om, at Deltagerne „hænger sammen som Burrer“. Det er et næsten beundringsværdigt Sammenhold, der her vises, især da Øjenvidnerne havde været saa „ubegribelig“ mange. Saa haardnakket blev Benægtelsessystemet gennemført, at det, man opnaaede i de 11 Forhør fra 12. April til 21. August, var saa godt som intet; det lykkedes ikke engang at faa fat paa alle dem, der havde været med i Slagsmaalet. Men den sidstnævnte Dag blev paa Angivelse to Tjenestekarle arresterede, hvoraf den ene var meget ung og den anden „stupid“, og nu gik der Hul paa Løgneren. Begge de anholdte havde været med i selve Slagsmaalet, kunde derfor give ret god Besked, og de to Forhør 21. og 25. August bragte da ogsaa det meste af det Materiale til Veje, som er Grundlag for Dommen, skønt der blev holdt mange Forhør endnu.

Dommen, som faldt 1. Juli 1828, ikendte 4 af de anklagede *Tugthusstraf* og 4 *Vand og Brød*, nemlig:

1. *Oldermanden* i Stenderup, 48 Aar, gift, smaa Kaar, 3 Børn. For at have været med til at kaste Thøger Pedersen omkuld og berøve ham hans Stok 6×5 *Dages Vand og Brød*.
2. *Tjenestekarl P. H.*, Stenderup, 21 Aar, gift mens Sagen stod paa. For at have slaaet Thøger Pedersen 1 Aar i Viborg *Tugt- og Forbedringshus*.

3. *Gaardmand M. J., Lundtofte*, 48 Aar. For at have slaaet Thøger Pedersen *1 Aar i Viborg Tugt- og Forbedringshus*.
4. *Tjenestekarl N. P., Stenderup*, 29 Aar. For at have slaaet Thøger Pedersen *8 Maaneder i Viborg Tugt- og Forbedringshus*. Det formilder hans Dom, at han anses for „stupid“.
5. *Husmand M. B., Lundtofte*, 45 Aar, gift, 4 Børn, smaa Kaar. For at have været med til at kaste Thøger Pedersen omkuld og tage hans Pistol *3 × 5 Dages Vand og Brød*.
6. *Husmand J. N., Lundtofte*, 42 Aar. For at have slaaet Niels Sørensen *1 Aar i Viborg Tugt- og Forbedringshus*.
7. *Gaardmand P. N., Stenderup*, 49 Aar, gift, 5 Børn, smaa Kaar. For at have kastet Niels Sørensen omkuld *6 × 5 Dages Vand og Brød*.
8. *Gaardmand N. R., Grisbæk*. For falsk Vidnesbyrd om, hvor Varerne blev af, da Slagsmaalet var forbi, *6 × 5 Dages Vand og Brød*.

Endvidere skal de tiltalte in solidum udrede Sagens Omkostninger.

Ingen af disse Folk har været straffet før, og de har tilmed alle de bedste Vidnesbyrd fra deres Sognepræst, hvis Attest i den Anledning indhentes. Og saa faar de en saadan Dom for at have givet et Par Toldkarle nogle tørre Klø!

Men hvor uretfærdigt de end selv har anset dette for at være, saa er det paafaldende, man fristes til at sige forargelige, ved Dommen dog ikke dens Streng-
hed, thi Toldkarle var jo kongelige Embedsmænd, og her var ikke engang gaaet frem efter *Lovens* fulde Streng-
hed. Men naar man tænker paa, hvor lempeligt der

blev gaaet frem mod kongelige Embedsmænd 10 Aar før, saa er det ikke hyggeligt at se, at *her* blev Dommen udført efter dens Ordlyd. De 4, der var idømte Vand og Brød, begyndte Afsoningen 17. December 1828, og af 13. Februar 1829 findes et Brev fra Herredsfogden, at de sidste er færdige og har betalt Omkostningerne derved. 16. December findes et Brev fra Stiftamtmand Sponneck til Sognefogderne mellem Ribe og Viborg, at de skal være de to Mænd, som er antagne til at transportere de tre af dem, der er idømt Tugthus, behjælpelige med Transporten og med at skaffe Natteløgis, og af 22. December findes Kvittering fra Tugthuset for Modtagelsen. Den fjerde, Tjenestekarl P. H., havde fra November taget Tjeneste i Haderslevvegnen, saa ham faar man først fat i noget senere. Af 10. Januar 1829 findes en Kvittering fra Tugthuset for hans Modtagelse. De kom ogsaa alle fire, saavidt man kan se, til at udstaa hele den idømte Straf.

Man fristes til at spørge, om det er den gamle Historie om Forskellen paa de store og de smaa Tyve, der her kommer frem, og noget er der utvivlsomt om det, men det er dog næppe hele Forklaringen. De dømte blev raadet fra at appellere, men derimod til, efter gammel Skik, at „fly til Kongens Naade“. Men naar Kong Frederik VI afslog deres Ansøgning om en Formildelse af Dommen, saa har Meningen sagtens været, at der skulde „statueres et Eksempel“. Nu havde man lige været imødekommende mod Befolkningen ved at hæve Kvægtolden med dens generende Kontrol, nu vilde man ikke have det samme Vrøvl med andre Varer, nu skulde det være forbi. Og skønt Smugleriet ganske vist vedblev uformindsket nogle Aar endnu,

saa ses det dog ogsaa, at man for Fremtiden tager alvorligere derpaa. Staten var ved at komme til Kræfter igen efter Nederlaget.

Et Par mindre Sager fra det følgende Aar (1829) er ogsaa ret oplysende og skal derfor medtages til Slutning.

I Roager Sogn Syd for Ribe, som dengang hørte til de danske Enklaver, lykkedes det en Dag i Januar 1829 to Toldbetjente fra Ribe at arrestere en Jødekræmmer, som løb rundt med ustemplede, altsaa indsmuglede, Kramvarer. Jøden slap imidlertid kort efter fra dem, og da det for de to Betjente først og fremmest kom an paa at redde den dejlige Krampose, som vilde blive konfiskeret til Fordel for dem, mens Kræmmeren ikke vilde gøre dem andet end Vrøvl og Ulejlighed, lod de ham løbe.

Men den grumme Skæbne vilde, at de ogsaa skulde gaa glip af det meste af Kramposens Indhold. Det lille Skuespil havde nemlig haft Tilskuere, og naar undtages enkelte foragtede Angivere, tog disse *altid*, som vi ogsaa ser det af Stenderupsagen, Parti for Smuglere og Kræmmere som den absolut forurettede Part. Og denne Gang gjorde de det nu særdeles grundigt; thi kort efter at Toldkarlene var komne paa Hjemvejen med deres Fangst, blev de indhentede af 4 ridende Mænd, bevæbnede med Stokke og „Slaweler“. Da Betjentene nogenlunde kunde skønne, hvad Meningen var, tyede de ind i en Gaard for om muligt at faa Sagerne til Side. Men de fire Forfølgere kom bagefter, og da denne Scene naturligvis gjorde en Del Opsigt, kom der snart en Mængde Folk til Stede, og

det begyndte at se truende ud for Toldkarlene. Der blev forsigtigvis ikke *egentlig* brugt Vold, kun spørger man dem, om de har været ude at plyndre Folk, og forlanger, at Kramposen skal føres til Sognefogden og deponeres der. Og da de ikke synes videre tilbøjelige til at gaa ind derpaa, kommer der en mærkelig Uro og Ubehændighed over Forsamlingen, — snart én og snart en anden „kommer til“ at skubbe til Toldkarlene, og et Par er endog saa klodsede i deres Optræden, at de slaar til deres Pistoler, saa Fængkrudtet spildes.

Den stakkels Jøde havde imidlertid atter faaet Mod, da han saa, hvorledes Sagerne udviklede sig. Han kom snart til Stede, og da Forsamlingens Holdning blev mere og mere truende, vidste Toldkarlene til sidst ikke bedre Raad end at underhandle med Kræmmeren. Og de blev da enige med ham om, at Varerne foreløbig under Toldvæsenets Segl skulde deponeres i Gaarden, hvor de var. Men da de i den Anledning begyndte at tage Sagerne ud af Posen for at putte dem i nogle Chatolskuffer, blev de omstaaende endnu mere nærgaaende, idet de greb det ene Stykke efter det andet og smed det ud til Folk udenfor Vinduerne, og fra dem kom det uden Tvivl atter i Kræmmerens Eje. Men selv om der ogsaa gik lidt til Spilde paa Vejen, saa var dette dog for Kræmmeren langt at foretrække fremfor at faa Sagerne lagte under Toldvæsenets Segl; thi han havde jo næppe rent Mel i Posen. Nok er det, paa den Maade forsvandt det meste, for 100 Rd. i alt, mener Betjentene, mens de selv kun beholdt Varer tilbage for 25 Rd. Vel gjorde de Forsøg paa at komme ud for at faa fat i de tagne Varer, men der var over alt Folk i Vejen, og skønt

disse ingenlunde brugte Vold, langt fra! saa var de dog ikke lette at flytte med.

Men skønt det saaledes ikke kan bevises, at man ligefrem har brugt Magt eller Trusler, saa kan de anklagede dog ikke fragaa. at deres og Forsamlingens Holdning i det hele har været saadan, at Toldkarlene maatte tro, at man havde ondt i Sinde overfor dem. Og navnlig gælder det selvfølgelig de 4 ridende Forfølgere. — Hvordan de i det hele taget kommer uden om Sagen og undgaar en streng Straf, er næsten ikke til at forstaa; men de har vel foregivet, at de red efter noget andet, og de har ingen unge eller „stupide“ Karle haft imellem sig, som gik hen og røbede den sande Sammenhæng. — Og saaledes slipper de da, de to hver med en Mulkt paa 50 Rd., og de to hver med 40 Rd., mens en femte og en sjette bliver idømte henholdsvis 30 Rd. og 20 Rd. Alle de dømte skal deltage i Sagens Omkostninger.

I Februar Maaned 1829 kørte Kromand Peder Thomsens Karl i Vejen en Dag over til „den søndre Side“ efter 140 Potter Brændevin. I Skodborg, som jo ellers ikke var Toldsted, men hvor et saa lille Parti Brændevin dog kunde fortoldes, forlangte han Passérseddel, men fik ingen, — af hvilken Grund siges ikke. Paa Hjemvejen blev han imidlertid anholdt af en Betjent Styrup, men nægtede at køre tilbage, og kort Tid efter stod han anklaget baade for dette og for at have tiltalt Betjenten med „Du“. For det første Punkt blev han imidlertid straks frikendt, da Tolderen maatte vedgaa, at Karlen havde forlangt Passérseddel. Og for det andet maa han ogsaa frikendes,

da „Tiltale med „Du“ ej kan anses for utilbørlige Ord, thi det er almindeligt, at Bonden nævner enhver Person i Samtale med andet personlige Pronomen, og naar han tror at vise en større udvortes Agtelse, med tredie Person „han“.“

Ved samme Lejlighed var imidlertid Peder Thomsen selv ogsaa stødt sammen med Styrup, og han slap knap saa billigt. Han bliver tiltalt for at have sagt til Styrup, at „eftersom Varen havde passeret alfare Veje og var anmeldt paa lovlige Steder, skulde han have andet at varetage end at befatte sig med saadanne Drengestreger“. Denne Udtalelse blev takseret til 8 Rd. + 2 Rd. i Omkostninger.

En Dag i Sommeren 1829 gik en Mand fra Jernved over Aaen ved Jested Mølle med en Sæk paa Nakken. Lidt Nord for Aaen blev han indhentet af en Toldkarl, som vilde vide, hvad han havde i Sækken; men Manden mente, at „det kom ikke ham ved“. Dermed vilde Betjenten dog ikke nøjes, men da han vilde forsøge at stifte nøjere Bekendtskab med Sækkens Indhold, brugte Ejermanden først Trusler, og siden slog han Betjenten med sin Stok. Dette sidste vil han dog for Retten paa ingen Maade indrømme, og han slipper da ogsaa for videre Tiltale, kun maa han betale Sagens Omkostninger. Denne Dom er saa meget mærkeligere, som Betjenten har *aflagt Ed* paa sin Rapport, men Sammenhængen er den, at han har glemmt at vise sit *Toldtegn straks*, og skønt Manden sandsynligvis nok kendte Betjenten, skulde han nok vogte sig for at lade sig mærke dermed. Og nu er det selvfølgelig ikke muligt for Retten at afgøre, hvor

meget af Sammenstødet der er gaaet *forud* for, at Toldtegnet er vist, og hvor meget *efter*, og Retten finder, at „Tiltalte var til da fuldkommen berettiget til at modsætte sig nogen Undersøgelse af sit Tøj og til at værgе baade dette og sin Person“. —

Kilder: Angaaende *Sagen mod Toldembedsmændene* 1817—18 se Sagens Akter i Rigsarkivet. — Om *Stenderup-Sagen* 1827—28 se Gørding-Malt Herreders Justitsprotokol for nævnte Aar i Provinsarkivet i Viborg, — Om de mindre Sager se Riberhus Birks Justitsprotokol og Gørding-Malt Herreders Kopibog under de Aar, da vedkommende Sag er foregaaet.